

Pomnik upamiętniający mieszkańców Raszowa poległych w czasie pierwszej wojny światowej

W tym miesiącu chciałbym opisać kolejny pomnik z terenu powiatu kamiennogórskiego. Ustawiono go w latach międzywojennych w wiosce Raszów noszącej wówczas niemiecką nazwę *Reußendorf*.

Na podstawie archiwalnej mapy topograficznej można stwierdzić, że upamiętnienie zlokalizowane było przy skrzyżowaniu dróg w centrum miejscowości. Jego wygląd ukazuje przedwojenna fotografia. Dzięki niej wiemy, że pomnik wykonany był z kilku kamiennych bloków. Podstawę tworzyła kwadratowa płyta ze ściętą górną krawędzią. Na niej ustawiono kolejny blok, który na frontowej powierzchni miał wyrzeźbiony hełm wojskowy ułożony na gałązkach i dwóch skrzyżowanych bagnietach.

Centralną część stanowiła kolumna z inskrypcjami. Na zdjęciu są one słabo czytelne, lecz można doszukiwać się tu napisu:

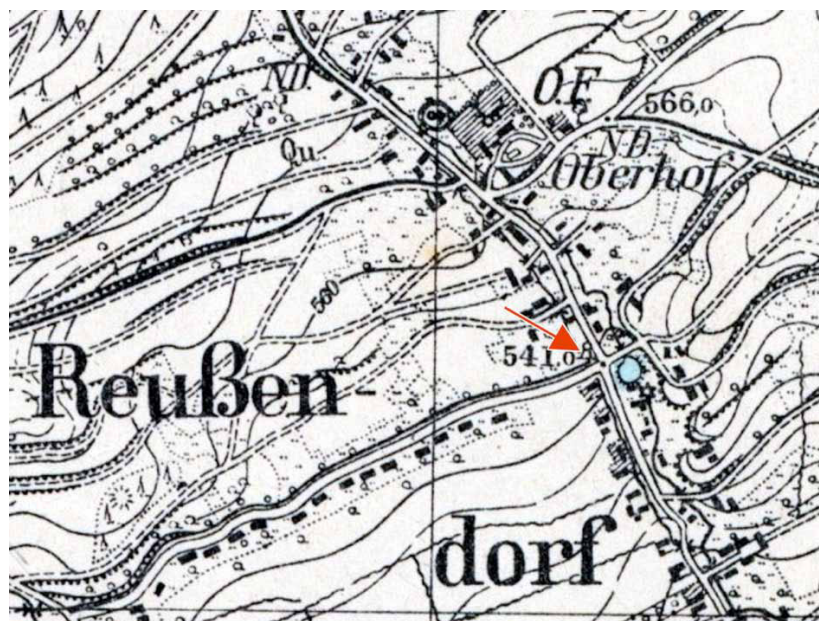
DIE IHR
DEN TOD
FÜRS VATERLAND
ERLITTEN
Die dankbare
Gemeinde
Reußendorf

Powyższe na język polski można przetłumaczyć jako: *Tym, którzy ponieśli śmierć za ojczyznę, wdzięczna społeczność Raszowa*. Po lewej stronie wyryto imiona i nazwiska 9 osób: *Emil Kammler, Gustav Kammler, Ernst Kluge, Hermann Koppe, Karl Opitz, Emil Renner, Artur Rummler, Wilhelm Rummler, Hermann Sommer*.

Lista ta ułożona jest alfabetycznie według nazwisk. Ponieważ w czasie pierwszej wojny światowej zginęło 3,2% ludności powiatu kamiennogórskiego, toteż w przypadku Raszowa, liczącego w 1910 roku 433 mieszkańców, należałoby się spodziewać około 14 ofiar. Wydaje się więc niemal pewne, że na prawym boku pomnika znajdowała się druga lista, zapewne zawierająca nazwiska zaczynające się na wcześniejsze litery alfabetu.

Na szczycie pomnika umieszczono wykuty z kamienia Krzyż Żelazny ustawiony na bloku z wyrytymi datami początku i końca pierwszej wojny światowej.

Współcześnie w miejscu ustawienia pomnika znajduje się drewniany krzyż przykręcony do wystających z ziemi metalowych kształtowników. Obsadzony roślinnością mały placzyk wokół krzyża otacza niewysokie ogrodzenie.

Fragment mapy topograficznej z 1939 roku z zaznaczoną lokalizacją pomnika

Archiwalne zdjęcie pomnika (strzałka wskazuje zachowany do dziś fragment podstawy). Zdjęcie: „Schlesischer Gebirgsbote”, nr 31/1963, s. 490

**Krzyż ustawiony w miejscu pomnika.
Współczesne zdjęcie: Marian Gabrowski,
październik 2024 roku**

Ponieważ tego typu ukośna obróbka krawędzi występuje zazwyczaj na górze kamiennych bloków, toteż podejrzewam, że element ten został odwrócony do góry nogami. To z kolei sugeruje, że płyta ta pierwotnie stanowiła podstawę pomnika wojennego, którą zaznaczyłem na archiwalnej fotografii strzałką.

Przy czym kamień ten ma chyba jeszcze ciekawszą historię. Patrząc z boku na jego górną powierzchnię, zauważyłem, że widać tu litery wyryte pod kilkoma warstwami farby olejnej. Są one dość słabo czytelne, ale układają się w początek napisu: TU SPOCZYWA. Nie potrafię odnaleźć kontynuacji tej inskrypcji, która albo uległa całkowitemu zatarciu, albo też nigdy nie powstała.

Słabo czytelne litery tworzące napis TU SPOCZYWA

Ścięta dolna krawędź kamiennego bloku leżącego przed krzyżem

Choć w najbliższej okolicy nie dostrzegłem żadnych kamiennych pozostałości dawnego pomnika, to moją uwagę przykuła leżąca przy samym krzyżu kamienna płyta. Jest to piaskowcowy blok o wymiarach 78×78 cm. Wysokość jego bocznej powierzchni to 20 cm, przy czym bardzo zaskoczył mnie fakt, że dolna krawędź jest ścięta tak bardzo, że nie sposób zmierzyć całkowitej grubości kamienia.

Treść tego wyrytego w języku polskim napisu sugeruje, że niegdyś kamień ten zaadaptowano do roli nagrobka. Jest to o tyle dziwne, że nieopodal znajduje się cmentarz przykościelny, więc nie wiadomo, dlaczego ktoś miałby być pochowany akurat w tym miejscu. Być może był to tymczasowy pochówek jakiegoś żołnierza, który zginął w czasie działań wojennych? Jednak wydaje mi się to mało prawdopodobne.

Ta wtórnie wyryta inskrypcja jest dość zaskakująca, a jej treść sugeruje, że raczej nie jest to efekt wandalizmu. Ciekaw jestem, czy kiedykolwiek uda mi się poznać okoliczności powstania tego napisu.

Marian Gabrowski